

АКТУАЛЬНІСТЬ ПРОБЛЕМИ МОТИВАЦІЇ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

THE RELEVANCE OF THE PROBLEM OF MOTIVATION OF HIGHER EDUCATION STUDENTS IN TODAY'S CONDITIONS

УДК 378+37.06+316.4

DOI <https://doi.org/10.32782/ip/85.2.18>

Олексієнко Л.А.,

канд. пед. наук,
завідувач кафедри, доцент кафедри
соціальної роботи та мовної підготовки
Придніпровського інституту
Приватного акціонерного товариства
«Вищий навчальний заклад
«Міжрегіональна Академія управління
персоналом»

Заволока Ю.М.,

канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри управління
та адміністрування
Придніпровського інституту
Приватного акціонерного товариства
«Вищий навчальний заклад
«Міжрегіональна Академія управління
персоналом»

Івко А.В.,

ст. викладач кафедри управління
та адміністрування
Придніпровського інституту
Приватного акціонерного товариства
«Вищий навчальний заклад
«Міжрегіональна Академія управління
персоналом»

Сідненко М.В.,

ст. викладач кафедри управління
та адміністрування
Придніпровського інституту
Приватного акціонерного товариства
«Вищий навчальний заклад
«Міжрегіональна Академія управління
персоналом»

Мотивація є рушійною силою прогресу, перетворюючи мрії на цілі, а прагнення – на дії. Без неї ми перебували б у стані перманентної стагнації, але завдяки мотивації ми долаємо перешкоди, відкриваємо нові горизонти та постійно прагнемо досконалості.

У цьому динамічному світі, де знання застараються надзвичайно швидко, а потреба в безперервному навчанні (lifelong learning) стає життєвою необхідністю, традиційні підходи до освіти виявляються недостатніми. Заклад вищої освіти має не просто давати інформацію, а й формувати глибоку, стійку внутрішню мотивацію до саморозвитку, дослідницької діяльності та практичного застосування здобутих знань. Ігнорування цього аспекту призведе до зниження якості освіти та невідповідності випускників реальним потребам ринку праці.

Проблема мотивації здобувачів вищої освіти в сучасних умовах є надзвичайно актуальною і багатогранною, оскільки саме вона визначає ефективність освітнього процесу та якість підготовки майбутніх фахівців, їхню конкурентоспроможність та здатність адаптуватися до постійних змін. В епоху доступності інформації, коли традиційні методи навчання часто не викликають належного інтересу, а академічні дедлайни та перспективи працевлаштування можуть здаватися далекими та абстрактними, заклади вищої освіти стикаються з нагальною потребою переосмислення підходів до стимулювання навчальної діяльності. Сучасний студент, вихований в умовах інформаційного надлишку та швидкої зміни трендів, має зовсім інші освітні потреби та очікування, ніж попередні покоління. Просте пасивне засвоєння знань «за примусом» втрачає свою ефективність. Натомість виникає потреба в активній участі, практичному застосуванні отриманої інформації та усвідомленні її реальної цінності. Якщо навчальний процес не здатен зачепити внутрішні інтереси студента, стимулювати його до пошуку та саморозвитку, то висока ймовірність зниження успішності, зростання рівня відсіву та, як наслідок, випуск кваліфікованих фахівців, чії знання та навички не відповідають динамічним вимогам ринку праці.

Саме мотивація здатна перетворювати пасивного споживача інформації на активного учасника освітнього процесу, здатного до критичного мислення, саморозвитку та інноваційної діяльності.

Ключові слова: мотивація, навчання, випускники, знання, конкурентоспроможність, якість освіти.

Motivation is the driving force of progress, turning dreams into goals and aspirations into actions. Without it, we would be in a state of permanent stagnation, but thanks to motivation, we overcome obstacles, open new horizons and constantly strive for perfection.

In this dynamic world, where knowledge becomes outdated extremely fast, and the need for lifelong learning becomes a vital necessity, traditional approaches to education are insufficient. A higher education institution should not only provide information, but also form a deep, stable internal motivation for self-development, research activities and practical application of acquired knowledge. Ignoring this aspect will lead to a decrease in the quality of education and a mismatch of graduates with the real needs of the labour market.

The problem of motivation of higher education students in modern conditions is extremely relevant and multifaceted, since it determines the effectiveness of the educational process and the quality of training of future specialists, their competitiveness and ability to adapt to constant changes. In an era of information accessibility, when traditional teaching methods often fail to arouse a great deal of interest and academic deadlines and employment prospects may seem distant and abstract, higher education institutions are faced with an urgent need to reconsider approaches to stimulating learning activities.

The modern student, brought up in conditions of information overload and rapid changes in trends, has completely different educational needs and expectations than previous generations. Simple passive assimilation of knowledge "by force" loses its effectiveness. Instead, there is a need for active participation, practical application of the information received and awareness of its real value. If the educational process is unable to touch the internal interests of the student, stimulate him to search and self-development, then there is a high probability of a decrease in success, an increase in the dropout rate and, as a result, the graduation of qualified specialists whose knowledge and skills do not meet the dynamic requirements of the labour market.

It is motivation that can transform a passive consumer of information into an active participant in the educational process, capable of critical thinking, self-development, and innovative activity.

Key words: motivation, learning, graduates, knowledge, competitiveness, quality of education.

Постановка проблеми у загальному вигляді.

У сучасному світі, який швидко змінюється, вища освіта відіграє критично важливу роль у формуванні фахівців, здатних не лише адаптуватися до нових умов, а й створювати їх. Однак ефективність освітнього процесу залежить від багатьох факторів. І це не про викладача та методи викладання – це безпосередньо про мотивацію здобувачів вищої

освіти. Мотивація в освітньому процесі – це не просто бажання отримати диплом, а глибока внутрішня потреба в нових знаннях, саморозвитку та досягненні високих результатів.

Також актуальність даної теми зумовлена кількома ключовими чинниками:

– По-перше, глобалізація та конкуренція на ринку праці вимагають від випускників не лише

формальних знань, а й уміння застосовувати їх на практиці, критично мислити та постійно вчитися. Без належної мотивації студенти ризикують стати пасивними споживачами інформації, а не активними творцями свого майбутнього.

– По-друге, зміни в освітній парадигмі. Сучасна освіта все більше відходить від традиційної моделі, де викладач є єдиним джерелом знань. Замість цього акцент зміщується на студентоцентроване навчання, де студент – це повноправний учасник освітнього процесу. Такий підхід вимагає від здобувача ініціативності, самостійності та, найголовніше, високого рівня внутрішньої мотивації.

– По-третє, соціальні та психологічні виклики сучасності. Вищі навчальні заклади стикаються з різноманітними проблемами: від академічної недобросовісності до емоційного вигорання студентів. Низька мотивація часто є коренем цих явищ.

У зв'язку з цим стає зрозумілим, що вирішення проблеми мотивації може стати важливим кроком до створення сприятливого та ефективного освітнього середовища.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідженням даної теми присвячена значна кількість наукових праць, в яких висвітлювалися як загальні закономірності, так і специфічні чинники, що впливають на мотивацію в різних умовах. Серед авторів, які зробили внесок у дослідження проблеми мотивації здобувачів вищої освіти в сучасних умовах в Україні, можна виокремити таких як Грень Л. М. [1], Дорофєєва Т. І., Коверя В. М., Лисенко В. В. [2], Жданюк Л. О. [3], Климчук В., Горбунова В. [4], Староста В. [6, 7], Попадич О. [7], Тригуб І. П. [8]. та ін.

Не зважаючи на значні напрацювання в цій галузі проблема мотивації здобувачів вищої освіти потребує подальшого глибокого вивчення.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. За сучасних умов, коли світ стрімко змінюється, а виклики глобалізації, діджиталізації та мінливості ринку праці стають дедалі відчутнішими, мотивація здобувачів вищої освіти набуває нового, критично важливого значення. Це вже не просто фактор успішності окремого студента, а ключовий елемент формування компетентного, адаптивного та конкурентоспроможного фахівця, здатного до постійного самовдосконалення та ефективної діяльності у складній, швидкоплинній реальності.

Сьогоднішні випускники зіштовхуються з абсолютно іншими вимогами, ніж покоління раніше. Ринок праці постійно трансформується, вимагаючи не лише глибоких знань у певній галузі, а й здатності швидко навчатися, перекваліфікуватися, працювати в мультикультурних командах та ефективно використовувати новітні технології. У цьому контексті лише наявність диплома вже не гарантує успішного працевлаштування та

кар'єрного зростання. Вирішальне значення набуває внутрішня рушійна сила – саме мотивація, яка спонукає до пошуку нових знань, розвитку навичок, ініціативності та відповідальності.

Без глибокого розуміння та цілеспрямованого впливу на мотиваційні процеси ми ризикуємо отримати випускників, які, попри наявність диплома, виявляться нездатними повноцінно реалізувати свій потенціал і відповідати на вимоги часу. Це може призвести до «парадоксу вищої освіти»: коли молода людина має формальну освіту, але їй бракує необхідних якостей для успішної інтеграції у професійне середовище та досягнення особистісних цілей. Отже, завдання вищої освіти в сучасних умовах полягає не лише в передачі академічних знань, а й у формуванні стійкої, усвідомленої мотивації, яка стане фундаментом для безперервного розвитку та успішної адаптації до динамічного світу.

Мета статті. Дослідження мотивації здобувачів вищої освіти – це не лише академічний інтерес, а нагальна потреба сучасності. Розуміння механізмів, які формують та підтримують прагнення студентів до навчання, надасть змогу розробити ефективні стратегії та методики, що сприятимуть якісній підготовці фахівців, які будуть конкурентоспроможними та готовими до викликів майбутнього.

Виклад основного матеріалу. Мотивація – це складний психологічний феномен, який є внутрішньою рушійною силою, що спонукає людину до дії та визначає її спрямованість, активність і наполегливість. Це не просто бажання, а цілісна система факторів, що формують готовність до певної діяльності. Розглядаючи мотивацію у контексті навчання, тобто як навчальну мотивацію, необхідно зазначити, що – це сукупність певних причин, які стимулюють студента до освоєння нових знань, оволодіння навичками та компетенціями. Вона включає в себе: інтереси, потреби, прагнення, цілі та ідеали, що допомагають усвідомити важливість освіти для особистого та професійного розвитку.

У зв'язку з цим навчальну мотивацію можна класифікувати за різними критеріями, але найпоширенішим є поділ на внутрішню та зовнішню.

Досліджуючи більш детально та порівнюючи внутрішню (інтринсивну) та зовнішню (екстринсивну) мотивацію стає зрозумілим, що внутрішня мотивація, перш за все, виникає саме з інтересу до самого процесу навчання. Студент вчиться, бо йому цікаво, він отримує задоволення від пізнання нового, вирішення складних завдань, саморозвитку тощо.

В той час як зовнішня мотивація спрямована на отримання винагороди або уникнення покарання. Джерело мотивації знаходиться поза самим процесом навчання.

Тому стає зрозумілим, що внутрішня мотивація є більш стабільною та ефективною, оскільки вона

не залежить від зовнішніх стимулів та формує глибоке, усвідомлене ставлення до навчання.

Хоча зовнішня мотивація також має право на існування та може бути потужним стимулом, але вона часто є короткотривалою і може призвести до поверхового ставлення до навчання.

Отже, у сучасному освітньому середовищі мотивація здобувачів вищої освіти – це не статична величина, а динамічний процес, що залежить як від внутрішніх установок здобувача, так і від зовнішнього освітнього середовища. І яка формується під впливом комплексу факторів, які можна умовно поділити на кілька груп, а саме:

1. Фактори, пов'язані з викладачем і навчальним процесом.

2. Фактори, пов'язані з навчальним середовищем і програмою.

3. Соціально-психологічні фактори [5].

До першої групи факторів відноситься:

– Стиль викладання. Монологічний, інформативний підхід, орієнтований на заучування матеріалу, часто знижує інтерес до навчання. Натомість інтерактивні та проєктні методи (дискусії, кейс-стаді, рольові ігри) підвищують залученість, оскільки дають студентам можливість бути активними учасниками, а не пасивними слухачами.

– Професійна компетентність і особистість викладача. Ентузіазм, авторитет і справедливість викладача є потужними мотиваційними інструментами. Викладач, який демонструє глибокі знання, показує зв'язок матеріалу з реальним життям і підтримує доброзичливу атмосферу, здатний перетворити рутинний процес на цікаве дослідження.

– Система оцінювання. Непрозора або несправедлива система оцінювання може знизити мотивацію навіть найстаранніших студентів. Важливо, щоб критерії оцінювання були чіткими, а зворотний зв'язок – конструктивним. Сучасні підходи до оцінювання допомагають студентам бачити свій прогрес і розуміти, що потрібно покращити.

До другої групи факторів відноситься:

– Актуальність освітніх програм. Студенти втрачають мотивацію, коли бачать, що матеріал застарілий або не відповідає сучасним вимогам ринку праці. Постійний моніторинг змісту та відповідно оновлення освітніх програм, включення в них практичних кейсів, використання сучасних технологій і залучення фахівців-практиків підвищує цінність освіти в очах здобувачів.

– Практична спрямованість навчання. Це робота над реальними проєктами, стажування та зустрічі з роботодавцями, які допомагають студентам побачити сенс у навчанні та усвідомити його значення для майбутньої кар'єри. Саме можливість застосувати теоретичні знання на практиці є потужним мотиваційним фактором.

– Наявність науково-дослідної роботи. Залучення студентів до наукових гуртків, написання

наукових статей, участь у конференціях стимулює пізнавальну мотивацію та розвиває критичне мислення. Це також дає можливість студентам відчувати себе частиною наукової спільноти.

До третьої групи факторів відноситься:

– Атмосфера в групі. Здорова конкуренція та співпраця між студентами можуть бути сильним мотиватором. Натомість конфлікти або відчуження в групі можуть знизити бажання відвідувати заняття і брати активну участь у студентському житті.

– Підтримка з боку родини та друзів. Соціальна підтримка відіграє важливу роль у подоланні труднощів. Студенти, які відчувають підтримку, легше справляються зі стресом і мають більше сил для навчання.

– Особистісні особливості студента. Рівень самооцінки, віра у власні сили, здатність до самоконтролю та вміння ставити цілі також є важливими чинниками. Заклади вищої освіти можуть допомогти студентам розвивати ці навички через різноманітні тренінги, вебінари, консультації тощо.

Проаналізувавши ці фактори можна зробити висновок, що ефективна мотивація в сучасному закладі вищої освіти – це результат взаємодії багатьох компонентів, які взаємопов'язані між собою. Ця робота вимагає не лише зусиль з боку студентів, а й системного підходу з боку викладачів та адміністрації.

А саме розуміння важливості цих факторів є фундаментом для розробки ефективних практичних методів підвищення мотивації здобувачів вищої освіти в сучасних умовах. Це не просто набір окремих методів, а цілісна стратегія, спрямована на формування глибокої, усвідомленої та стійкої мотивації до навчання й саморозвитку.

Без належної мотивації навіть найкращі навчальні програми та найсучасніші технології не принесуть бажаного результату. Як було зазначено вище така ситуація створює «парадокс сучасної вищої освіти»: зростає кількість людей з дипломами, але при цьому зберігається дефіцит по-справжньому кваліфікованих, ініціативних та мотивованих спеціалістів.

Серед різноманітних практичних методів, які засновані на принципах внутрішньої та зовнішньої мотивації, застосування інтерактивних методів навчання в освітньому процесі вплине не тільки на підвищення навчальної мотивації, а й зробить навчання більш цікавим, актуальним і осмисленим.

Замість традиційних рефератів робота над реальними проєктами, пов'язаними з їх майбутньою професією, допоможе студентам оцінити практичну цінність своїх знань та надасть практичного досвіду командної роботи.

Використання аналізу реальних ситуацій або проблем (кейс-стаді) дозволяє студентам застосовувати не тільки теоретичні знання для пошуку

рішень, а й розвиває критичне мислення, навички командної роботи та формує їх відповідальність. А заохочення студентів до дебатов та дискусій щодо обговорення спірних питань, пов'язаних з навчальним матеріалом не лише стимулює пізнавальний інтерес, а й допомагає розвивати навички аргументації та публічних виступів.

У сучасному світі, де у кожного студента є свій унікальний досвід, інтереси та навчальний стиль, шаблонний підхід до викладання втрачає ефективність. Можливість вибору, створення індивідуальних освітніх траєкторій, застосування гейміфікації, менторство, забезпечення конструктивного зворотного зв'язку тощо надає відчуття важливості, сприяє саморозвитку, додає азарту, підвищує залученість до навчання, зміцнює їх впевненість у власних силах і мотивацію. Необхідно наголосити, щоб перелічені вище елементи були додатковими інструментами формування внутрішньої мотивації здобувача, а не основною метою здійснення освітньої діяльності.

Також не варто забувати, що викладач є однією із ключових фігур в мотиваційному процесі. Викладач має бути не тільки джерелом знань, а й наставником, який підтримує студентів у їх розвитку, допомагає долати труднощі та вірити у власні сили. Його професіоналізм, ентузіазм та вміння взаємодіяти зі студентами є вирішальними.

Застосовуючи всі ці методи та інструменти, викладач може створити сприятливе освітнє середовище, яке стимулюватиме не лише зовнішні, а й внутрішні мотиви, що є запорукою успішного та усвідомленого навчання.

Реалізація цих шляхів вимагає системних змін на рівні державної освітньої політики, керівництва закладів вищої освіти та безпосередньо викладацької спільноти. Лише спільними зусиллями можна створити таку систему вищої освіти, яка буде не лише передавати знання, а й формувати вмотивованих, успішних та відповідальних фахівців, готових до викликів і можливостей майбутнього.

Висновки. Підсумовуючи, можна зазначити, що проблема мотивації здобувачів вищої освіти є однією з ключових в умовах сьогодення. Процес навчання, особливо на рівні вищої школи, є ефективним лише тоді, коли він базується на

усвідомленому і глибокому прагненні до знань, а не лише на зовнішніх стимулах.

Відтак, всебічне вивчення та ефективне вирішення проблеми мотивації здобувачів вищої освіти є стратегічним пріоритетом. Це вимагає не лише теоретичного осмислення факторів, що впливають на мотивацію, але й практичної розробки та впровадження інноваційних підходів до організації освітнього процесу.

Таким чином, інвестиції у розуміння та посилення мотивації здобувачів вищої освіти – це інвестиції у майбутнє суспільства, його економічний розвиток, інноваційний потенціал та конкурентоспроможність на світовій арені.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Грень Л.М. Вплив мотивації досягнення на потенціал студентів. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2009. Вип. 2. С. 126-131.
2. Дорофєєва Т.І., Коверя В.М., Лисенко В.В. Вплив соціально-демографічних факторів на якість учбової праці студентів. *Теорія та методика фізичного виховання*. 2010. № 10. С. 36-39.
3. Жданюк Л.О. Ставлення до навчання студентів з низьким рівнем академічної мотивації: автореф. дис. ... канд. псих. наук: спец. 19.00.07. Харків: ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2019. 22 с.
4. Климчук В., Горбунова В. Внутрішня мотивація учбової діяльності молоді: теорія, методика, програма розвитку: монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. 110 с.
5. Мотивація до навчання: 10 факторів, що її гальмують. URL: <https://www.odessa.school/motyvaczia-do-navchannia-10-faktoriv-shho-yiyi-galmuyut-odessa-international-school/> (дата звернення 15.07.2025 р.).
6. Староста В.І. Мотивація навчання студентів різних курсів. *Електронне наукове фахове видання «Open educational e-environment of modern University»*. 2021. Вип. 11. С. 158-173. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/42440> (дата звернення 20.07.2025 р.).
7. Староста В., Попадич О. Мотивація навчання студентів-першокурсників. *Ukrainian Journal of Educational Studies and Information Technology*. 2019. Т. 7, № 2. С. 28-36.
8. Тригуб І.П. Мотивація студентів як один із основних факторів успішної професійної підготовки. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Філологічна». 2014. Вип. 48. С. 315-318.